

intézeti és üzemi könyvtáraink /könyvtárosaink/ feladata lesz az elengedhetetlenül szükséges könyvtárhasználati ismeretek átadása.

Hogy NÉMETH Zsófia alapos elemzése ezekre a gondolatokra is alkalmat nyújtott, bizonyítja, hogy a könyvtári statisztikai elemzésekre jelenleg is, a jövőben is, szükségünk van.

-gh

FOLYÓIRAT ISMERTETÉSEK

Tíz éves a Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató

Nélkülözhetik-e a magyar felsőoktatás irányítói és dolgozói a világ felsőoktatásában mutatkozó tendenciák, szervezeti és oktatáspolitikai irányzatok, módszertani kísérletezések és megoldások, az eredményesebb tanítást és tanulást segítő gépek, eszközök és eljárások ismeretét? S nélkülözhetik-e éppen azokban az években és évtizedekben, melyeket - a más vonatkozásban oly gyakran idézett információrobbanás és elektronikus forradalom jelzők mellett - méltán nevezhetünk az oktatást átalakító időszaknak, akár a szocialista tábor, akár a tőkés világ különböző szintű oktatását tekintjük? A választ, a határozott "nem"-et a Művelődésügyi Minisztérium már 1963-ban megadta e kérdésre, amikor megbízást adott arra, hogy egy bizottság tegyen javaslatot a felsőoktatási dokumentáció szervezési feltételeinek, s ezek nyomán a szakirodalmi tájékoztatásnak biztosítására. A javaslat megfogalmazódott, a Minisztérium megteremtette a személyi és anyagi feltételeket, s 1964-ben napvilágot látott a Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató első füzeté.

E sorok írója nem hivatott arra, hogy a kezdetben két, 1970-től kezdve három sorozatban megjelenő Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztató - közismert nevén: az FSZT - három szála szétfutó történetéről adjon számot. De mint az A/ sorozat szerkesztője szívesen szól a továbbiakban a dokumentációs kiadvány "Műszaki és természettudományok" sorozatának néhány problémájáról, mert hiszi és reméli, hogy ezzel hozzájárul a kiadvány szélesebb körű ismeretéhez és - talán - kérdései megválaszolásához is.

o.o

Tíz esztendő nem nagy idő egy periodikum életében. Éppen csak arra elég, hogy bejárassa a lapot: kialakítsa szerkezetét, megszilárdítsa formálódó felépítését, ismertté és használhatóvá tegye tartalmát. Tíz esztendő arra elég, hogy a kiadvány kiépítse szilárd bázisát, egy-

részt forrásai tekintetében, másrészt igénylői és felhasználói vonatkozásában. A tizedik születésnap jó alkalmat ad a számvetésre: mennyiben sikerült megvalósítani ezeket az elveket...

Az FSZT elsőként jelentkező - összevont - 1-2.számának előszavában, a kiadvány megjelenésének sürgetője, kiharcolója és kezdetől fogva felelős szerkesztője, dr.HEBERGER Károly, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója, megállapította: "Korszerű műszaki és tudományos munka a világszint figyelemmel kísérését, a tájékozódást biztosító dokumentáció segítségével nélkül ma már el sem képzelhető. De ugyanígy szükséges a dokumentáció felhasználása az oktatás - különösen a technika fejlődésével párhuzamosan változó műszaki oktatás - korszerű színvonalának biztosításához is ... Különösen a kisebb, korlátozott anyagi eszközökkel rendelkező országok számára fontos, hogy ne maguknak kelljen kísérletezniök, hanem mások kísérleteinek tapasztalatait hasznosíthassák."

A korszerűség elve a lap szerkezetének rugalmasságában is érvényre jutott. Kezdetben a felsőoktatás két fő területének megfelelően két sorozatban jelent meg /A. Műszaki és természettudományok; B. Társadalomtudományok/, külön-külön tárgyalva a két fő terület sajátos tartalmi és módszertani kérdéseit. Az általános érdeki művelődéspolitikai anyag azonban /beleértve a tervezés és szervezés kérdéseit is/ mindkét sorozatban közlésre került. Az első évek munkájához több egyetemi könyvtár kooperációja látszott szükségesnek; így az A. sorozat létrejöttében a BME Központi Könyvtára - mint kiadó és szerkesztő - mellett a műszaki felsőoktatási könyvtárak /Miskolc, Veszprém/, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem és az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtára, valamint az Országos Pedagógiai Könyvtár működött közre, s nagy segítséget nyújtott figyelő és referáló szolgáltatásával az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ is. Az FSZT azonban az évek múlásával maga is követte a felsőoktatásban mutatkozó differenciálódási és integrálódási törekvéseket. Egyrészt a kezdeti két sorozat 1970-ben háromra bővült /a két sorozatban addig közösen megjelenő általános rész mint A felsőoktatás általános kérdései önálló kiadvánnyá alakult; ennek szerkesztési munkájában jelentős szerepet vállalt a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpont/. Másrészt a műszaki és társadalomtudományi egyetemek megnövekedett sajátos feladataik folytán nem tudták vállalni az együttműködés kötettségét, s így a dokumentációs kiadvány munkájának oroszlárészét az FPK mellett a Budapesti Műszaki Egyetem, ill. a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, továbbá az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum vállalta magára. Az A. sorozat - a továbbiakban az FSZT cím alatt csak erre a sorozatra hivatkozunk! - és a társsorozatok között szoros együttműködés alakult ki, s egyre szorosabbá vált az OMKDK-val kezdetől fogva meglévő kapcsolat. Így a műszaki és természettudományi felsőoktatás kérdéseiről számot adó kiadvány műszaki jellege még hangsúlyozottabban domborodott ki.

o.o

S ha most az elmúlt tíz év - a szerkesztés oldaláról is észrevehető - problémáiról szólunk, elsőként kell megemlékeznünk mindazokról, akik munkájukkal hosszú időn keresztül /többen a kezdetektől fogva/

azon fáradoztak, hogy a kiadvány minél jobban megfeleljen vállalt feladatának. A felelős szerkesztő dr. HÉBERGER Károlyról már szóltunk. Az A. sorozat munkatársa indulástól kezdve SZALAI Pál, aki a dokumentálás, és RAJCSÁNYI Ferencné, aki a technikai szerkesztés felelősségteljes munkáját látja el 10 esztendeje. Négy esztendőn keresztül KÁROLYI Zsigmond volt a kiadvány gondos szerkesztője, a könyvtártól való távozása után egy évig dr. VERBÓCZI Gyuláné munkálkodott az FSZT megjelenésén, s e sorok írója az 1968. évi 2. számtól kapta megbízást a lap szerkesztését. Leghűségesebb külső segítő társunk DÁVID Zsigmond és dr. HALÁSZ Imre volt. Fogadják ezuton is köszönetünket!

A lényegében tehát stabil szerző- és szerkesztőgárda kezdettől fogva arra törekedett, hogy munkáját viszonylag állandó bázisra alapozza. Ez lényegében sikerült is: a kiadvány minden egyes száma mintegy 300 féle - bel- és külföldi - folyóirat figyelésének eredményeképpen születik meg, s ezeknek kb. 30 százaléka állandó forrásul szolgál a dokumentációs kiadványnak. Részben azonban a felsőoktatási anyag nagy szóródása következtében, részben a hazánkban /s ezen belül a saját könyvtárunkba/ járó külföldi folyóiratok profilváltozásai, részben csillagászati mértékben megnőtt előfizetési árak következtében, részben a hazai folyóiratrendelések kooperációjának eredményeként bizonyos mérvű változásról - a bázisfolyóiratok tekintetében is - beszámolhatunk, ezzel a jövőben is számolnunk kell. Különösen az OMKDK figyelőszolgálatának anyaga révén viszont egy-egy számunkban olyan folyóiratok közleményeiről is hirt adunk s adunk, melyek csak esetenként hoznak tárgykörünkbe tartozó anyagot. Minthogy azonban minden számunkban közlünk jegyzéket a referált folyóiratok címeiről és magyarországi lelőhelyeiről, egyszeri használatuk esetében is jól szolgálhatják a magyar műszaki felsőoktatás ügyét.

Változott a lap szerkesztési elve a könyvek, elsősorban a tankönyvek és jegyzetek referálásának tekintetében is. Először az volt a szerkesztés álláspontja, hogy csak módszertani-didaktikai könyvek, kézikönyvek ismertetésére vállalkozhatunk. Később, abból a megfontolásból, hogy feltétlenül segíti a hazai oktatást, ha az oktatók megismerkedhetnek tárgyak külföldi jegyzeteivel, tankönyveivel, közölni kezdtük azoknak a külföldi egyetemi tankönyveknek és jegyzeteknek címét /címfordítását/, melyek saját könyvtárunkban megtalálhatók: sajátos eszközeinkkel így külföldi tapasztalatcsere lehetőségét teremtve meg.

Az FSZT tartalmi-módszertani felépítése - a három ágra szakadás természetes változásán kívül - voltaképpen stabilnak mondható. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a szerkesztés elzárkóznék új témakörök figyelésétől, régi, korszerűtlennek találtak elejtésétől. Így pl. a "Műszaki tárgyak és szakok" rovatunkba felvettük az "Atomtechnika, atomtechnikai mérnökképzés, űrhajózás" tárgyat, s alakul a további új tárgykörök külön tárgyalásának lehetősége az egészségügyi mérnökképzés /bio-engineering/ és az ellátástechnikai mérnökképzés /Fachbereich Versorgungstechnik/ területén. Foglalkozunk olyan - eddig két tárgyszó alatt is keresendő - témakörök egyéolvasztásának gondolatával, mint a nyelvoktatás-nyelvi laboratórium: részben abból a kényszerből, hogy a rendelkezésünkre álló szakirodalomban alig találunk önálló fejezetre elegendő anyagot, részben pedig azért, mert a két kérdés rendszerint összefonódva jelentkezik az irodalomban.

Az első számtól kezdve megmutatkozik az a törekvés, hogy a tétel-szakirodalmi tájékoztatás mellett - lehetőleg minden számunkban, - 1-2 témadokumentációs tanulmányt is közöljünk. A bibliográfiával kiegészített tanulmányok célja, hogy az aktuális oktatáspolitikai és oktatástechnikai kérdések legújabb bel- és külföldi szakirodalmára támaszkodva, azok összegezéseképpen rajzolják meg a mutató tendenciákat. Ezek a témadokumentációk - olvasóink tanúsága szerint - rendkívül népszerűek, jól használhatónak bizonyultak.

De változott a lap a visszakeresés, tehát a felhasználás mértékének növelése tekintetében is. Az első számok közleményeit csak lapszámokra utaló mutatók, ill. átfogó igényű betűrendes tárgymutatók révén lehetett visszakeresni. A későbbiek során /az 1968. évi 2.számtól kezdődően/ elektronikus számítógép igénybevételével készítettük el /az Egyetemi Számítóközpont munkatársainak közreműködésével és RAZDAN-3 számítógépének felhasználásával/ a szerzői és tárgyszómutatót. A tárgyszómutatókban a tételeket 3-4 tárgyszóból álló szólánccal jellemezzük, melyek közül az egyik a dokumentum országára utal /rövidített formában/: a gép a tárgyszavakat ciklikusan permutálja és a jellemző szavak szerint betűrendbe szedi. Ez a korszerű megoldás azonban tartalmi és formai nehézségeket rejt magában. A tartalmi nehézség a másodlagos információk révén közölt közleménycikkek esetében jelentkezik: abban ui., hogy egy cikk tartalmát, melynek csak a címét ismerjük, roppant nehéz kifejező és találó tárgyszavakkal jellemezni, különösen olyan - jórészt nyugati eredetű - cikkek esetében, amelyeknek címe semmitmondó, általánosító vagy "irodalmisított". Ilyen esetben gyakran csak a cikket közlő folyóirat profilja szolgál némi támpontul a tárgyszavazáshoz. A formai nehézséget pedig az jelenti, hogy a mutatók kiírását végző számítógép betűkészlete meglehetősen elhasznált, nem is ír egyenletesen, így a mutatók olvashatóságát jogosan kifogásolják az FSZT használói. A probléma megoldásának kulcsa sajnos nincs a kezünkben!

A lap tizedik évében - éppen úgy, mint indulásakor - kettős számmal jelentkezett. Ez egyben utalt másik nagy problémánkra, amelyben azonban az összes magyar időszaki kiadvány szerkesztőivel osztozunk: a nyomdai /sokszorosítóipari/ átfutási idő egyre növekvő időtartamában. Futunk a határidők után, s bizony néhányszor alulmaradunk a versenyben...

Nem "temetni" jöttünk a születésnap alkalmával s még kevésbé "dicsérni" a Felsőoktatási Szakirodalmi Tájékoztatót: pusztán meg kívántuk ismertetni a TMT olvasóival a tizéves kiadványt, őszintén szólni néhány problémánkról, s ezuton is kérni észrevételeiket, segítő támogatásukat.

Végh Ferenc

